

дні в полі часто супроводжуються тривогою, яка згодом змінюється почуттям гордості за досягнені результати. Для майбутнього вчителя це важливо, оскільки він має демонструвати впевненість перед учнями під час подорожей. Сучасний вчитель географії також має розуміти економічний та рекреаційний потенціал геолого-геоморфологічних об'єктів. Розвиток геотуризму в Україні робить такі знання надзвичайно актуальними, перетворюючи вчителя географії на провідника у світ раціонального природокористування та збереження природної спадщини.

Список використаних джерел

1. Гавришок Б., Сивий М., Дем'янчук П. Кар'єр у с. Доброводи як потенційний об'єкт геотуризму. Геотуризм: практика і досвід: Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (16-19 квітня 2026, Львів). Львів: Каменяр, 2026. С. 63-65.
2. Сивий М. Я. Мінеральні ресурси Поділля: конструктивно-географічний аналіз і синтез Тернопіль: Підручники і посібники, 2004. 654 с.
3. Свинко Й. М., Дем'янчук П. М., Волік О. В., Гулик С. В. Геологічна будова, палеогеографія та геологічні пам'ятки Тернопільської області. Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2018. 228 с.

ТЕМАТИЧНІ ЕКСКУРСІЇ У ВІДДІЛ ПРИРОДИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО ОБЛАСНОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ ЯК ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Гулик С.В.

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка

ser_gul@ukr.net

Гулик О. Б.

Тернопільський обласний краєзнавчий музей

oksigul@ukr.net

Баран А. О.

Тернопільський обласний краєзнавчий музей

viddil.pryrody.tokm@gmail.com

Освітній процес у процесі підготовки бакалаврів географічного факультету передбачає не лише засвоєння теоретичних знань, але й активне використання методів практичної діяльності та із безпосереднім контактом з об'єктами природи. Однією з ефективних форм такої роботи є тематичні екскурсії в музеї, які дозволяють поєднувати процес навчання, наукового пізнання та виховання екологічної свідомості студентів. Для студентів-географів відділ природи Тернопільського обласного краєзнавчого музею (ТОКМ) відкриває можливості не лише для візуального сприйняття матеріалу, а й для

глибшого розуміння сучасних природних процесів на території області та особливостей геологічної історії краю.

Як зазначає Н.Островерхова – «навчання у процесі екскурсії будується, в основному, на сприйнятті об'єктів, що спостерігаються; поясненні їх теоретичної та практичної значущості. Велику роль тут відіграють конкретне й образне мислення, уява». К.Семенова тематичні екскурсії поділяє на - історичні; військово-історичні; виробничі; природничі; мистецтвознавчі; архітектурно-містобудівні. Тобто, даний вид екскурсії має на меті висвітлення якоїсь однієї теми, події чи показ певного об'єкту [5] .

Під час екскурсії найбільш повно реалізуються дидактичні принципи єдності конкретного та абстрактного зв'язку теорії із практикою, навчання з життям. Екскурсія (літературна, краєзнавча, виробнича) дає великі можливості для реалізації міжпредметних зв'язків (біологія, фізика, хімія, географія, література, історія), що сприяє формуванню системних знань , умінь і навиків практичної діяльності [3].

Завдання експозиції відділу природи – познайомити з природою нашого краю, навчити любити та оберігати її, як вічне джерело нашого життя і добробуту.

Експозиція знайомить з географічним положенням, геологічною історією та геологічною будовою, корисними копалинами, рельєфом, водами, кліматом, рослинним і тваринним світом області та характерними ландшафтами Тернопільщини [2].

Центральне місце в експозиції посідає комплекс діорам, які гармонійно поєднані з експонатами та переконливо відтворюють природу далекого минулого, а заодно і сучасну.

На основі музейних колекцій, серед яких чимало артефактів, особливо це стосується палеонтологічних решток, у 1982 році відкрито експозицію, яка дає уявлення про виникнення, будову та еволюцію життя на Землі, минулу та сучасну флору і фауну.

Метою тематичних екскурсій у процесі проходження польової практики із ґрунтознавства у музей є комплексне ознайомлення студентів із чинниками ґрунтоутворення, будовою ґрунтового покриву основних типів ґрунтів області, факторами, що впливають на його родючість, а також методами попередження ерозійних процесів. Такий підхід дозволяє поєднати у навчальних програмах з польової практики польові маршрути із демонстрацією музейних матеріалів, зразків, турнікетів, діорам, що значно підвищує ефективність засвоєння знань.

У вітринах відділу природи представлені моноліти основних типів ґрунтів області. Це *чорноземний глибокий мало гумусний, чорноземний глибокий мало гумусний вилугуваний та чорнозем реградований*. Поряд таблиця, в якій показано фізико-хімічні властивості цих ґрунтів та мінеральні добрива, які необхідно внести для збільшення родючості цих ґрунтів. Над монолітами – фото рослинності, під якою формувалися чорноземні ґрунти. Чорноземні ґрунти найродючіші, вони багаті на поживні речовини і мають сприятливу для розвитку рослин слабо кислу або нейтральну реакцію ґрунтового розчину, добрі

фізичні властивості [2].

На чорноземних ґрунтах, зайнятих дубовими лісами, почався процес опідзолення і утворилися *опідзолені чорноземи та темно-сірі опідзолені ґрунти*. За своєю родючістю вони поступаються чорноземам. Для підвищення їх родючості вносять значну кількість мінеральних та органічних добрив, вапнують.

Сірі та ясно-сірі ґрунти найбільш опідзолені. Вони сформувалися під грабовими лісами. Це ґрунти з помітно зниженою родючістю. Щоб підвищити їх родючість вносять збільшені дози органічних і мінеральних добрив, вапнують, поглиблюють орний шар.

Найменш родючі ґрунти в області *дерново-підзолисті*. Вони утворилися під сосновими лісами на давньоалювіальних глинисто-піщаних та супіщаних відкладах. Це кислі ґрунти з мізерним вмістом гумусу, азоту, калію і фосфору та дуже несприятливі по фізичних властивостях. Для підвищення їх родючості вносять торфово-глейові компости, вапнують, сіють люпин на зелене добриво, частіше вносять мінеральні добрива [2].

Торфово-болотні ґрунти утворилися в умовах постійного зволоження ґрунтовими водами, багаті на шкідливі для рослин закисні сполуки. Для окультурення їх потрібно осушити.

Ґрунти – наше неоціненне багатство. Для боротьби з водною ерозією, яка завдає великої шкоди, розроблена система заходів. Це правильна організація території і комплекс агротехнічних, меліоративних та гідротехнічних заходів, які висвітлені на турнікетах.

Фото 1. Тематичну екскурсію для студентів-географів проводить завідувач відділу природи ТОКМ Антоніна Баран

Впродовж років діюча експозиція не втрачає своєї актуальності та відіграє помітну роль у формуванні сучасних уявлень про природу, проблеми взаємовідносин людини з довкіллям, у пропаганді охорони та раціонального використання природних ресурсів. Науковці відділу щороку розробляють нові тематичні екскурсії, проводять лекції екологічного спрямування та вікторини для учнів та студентів Тернополя. Практикується проведення «канікул у музеї».

Сьогодні усі музеї світу стоять на шляху трансформації, зокрема і наукові співробітники Тернопільського обласного краєзнавчого музею залучають нові музейні експонати, колекції та використовують нові підходи у роботі. Науковцями відділу розроблені нові креативні популярні форми роботи з відвідувачами: інтерактивні уроки-екскурсії, тематичні екскурсії, семінари, пізнавальні квести та ін.

Список використаних джерел

1. Брижак, Н. Ю. Краєзнавча та туристична робота: Мукачєво: МДУ.2012. 116 с.
2. Відділ природи Тернопільського обласного краєзнавчого музею // <https://tokm.com.ua/viddil-pryrody>
3. Навчальна екскурсія та її аналіз // <https://osvita.ua/school/method/technol/728/>
4. Покоłodна, М. М. . Організація екскурсійної діяльності: підручник. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекєтова, 2017. 180 с.
5. Семенова К. Екскурсія як педагогічний процес / Витоки педагогічної майстерності. 2021. Випуск 28, С.153-157.

ГЕОГРАФІЯ КНИГАРЕНЬ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА: ВІД КОМЕРЦІЇ ДО СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ГРОМАДСЬКОГО ПРОСТОРУ

Дмитрів А. А., Сливка Р. Р.

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,

Івано-Франківськ, Україна

e-mail: roman.slyvka@cnu.edu.ua

У наш час книгарні є складовою культурної та освітньої інфраструктури міста, оскільки вони забезпечують доступ до літератури та формують осередки для інтелектуальної взаємодії. Із позиції дослідницького підходу географії міст книгарні можна розглядати як елементи культурного простору, розміщення яких визначається насамперед інтенсивністю пішохідних потоків, транспортною доступністю та функціональною структурою міста. Актуальність такого підходу посилюється тим, що в Україні книгарня дедалі частіше перестає бути лише місцем продажу книжок і набуває ознак культурного, освітнього та подієвого простору.